(יח) וַיִּקְרָא מֶלֶךְ־מִצְרַיִם לַמְיַלְּדֹת וַיֹּאמֶר לָהֶן מַדּוּעַ עֲשִׂיתֶן הַדָּבָר הַזֶּה וַתְּחַיֶּין אֶת־הַיְלָדִים:

יח וּקְרָא מַלְכָּא דְּמִצְרַיִם, לְחָיָתָא, וַאֲמַר לְהוֹן, מָדֵין עֲבַדְתּוּן כִּתְגָמָא הָדֵין; וְקַיֵּימְתּוּן, יָת בְּנַיָּא.

(יט) וַתֹּאמַרְנָה הַמְיַלְּדֹת אֶל־פַּרְעֹה כִּי לֹא כַנָּשִׁים הַמִּצְרִיֹּת הָעִבְרִיֹּת כִּי־חָיוֹת הֵנָּה בְּטֶרֶם תָּבוֹא אֲלֵהֶן הַמְיַלֶּדֶת וְיָלָדוּ:

יט וַאֲמַרָא חָיָתָא לְפַרְעֹה, אֲרֵי לָא כְּנִשַׁיָּא מִצְרַיָתָא יְהוּדַיָתָא: אֲרֵי חַכִּימָן אִנּוּן, עַד לָא עַאלַת לְוָתְהוֹן חָיְתָא יָלְדָן.

רש״י ◂ כִּי חָיוֹת הֵנָּה: בְּקִיאוֹת כְּמְיַלְּדוֹת. תַּרְגּוּם מְיַלְּדוֹת חַיָּתָא. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ הֲרֵי הֵן מְשׁוּלוֹת כְּחַיּוֹת הַשָּׂדֶה שֶׁאֵינָן צְרִיכוֹת מְיַלְּדוֹת. וְהֵיכָן מְשׁוּלוֹת לְחַיּוֹת. גּוּר אַרְיֵה. זְאֵב יִטְרָף. בְּכוֹר שׁוֹרוֹ. אַיָּלָה שְׁלוּחָה. וּמִי שֶׁלֹּא נִכְתַּב בּוֹ הֲרֵי הַכָּתוּב כָּלְלָן (ס״א וַיְבָרֶךָ אוֹתָם וְעוֹד כְּתִיב) מַה אִמְּךָ לְבִיאָה:

(כ) וַיֵּיטֶב אֱלֹהִים לַמְיַלְּדֹת וַיִּרֶב הָעָם וַיַּעַצְמוּ מְאֹד:

כ וְאוֹטִיב יְיָ, לְחָיָתָא; וּסְגִי עַמָּא וּתְקִיפוּ, לַחְדָּא.

רש״י ◂ וַיֵּיטֶב: הֵטִיב לָהֶן. וְזֶה חִלּוּק בְּתֵבָה שֶׁיְּסוֹדָה ב׳ אוֹתִיּוֹת וְנָתַן לָהּ יְ״י יוֹ״ד בְּרֹאשָׁהּ כְּשֶׁהִיא בָּאָה לְדַבֵּר בְּלָשׁוֹן וַיַּפְעִיל הוּא נָקוּד הַיּוֹ״ד בְּצֵיר״י שֶׁהוּא קָמַץ קָטָן כְּגוֹן וַיֵּיטֶב אֱלֹהִים לַמְיַלְּדוֹת. וַיִּרֶב בְּבַת יְהוּדָה הִרְבָּה תַּאֲנִיָּה. וְכֵן וַיָּגֶל אֶת הַשְּׁאֵרִית. נְבוּזַרְאַדָּן הִגְלָה אֶת הַשְּׁאֵרִית. וַיִּפֶן זָנָב אֶת זָנָב. הִפְנָה הַזְּנָבוֹת זוֹ לָזוֹ. כָּל אֵלּוּ לָשׁוֹן מַפְעִיל אֶת אֲחֵרִים וּכְשֶׁהוּא מְדַבֵּר בְּלָ׳ וַיִּפְעָל הוּא נָקוּד הַיּוֹ״ד בְּחִירִ״ק. כְּגוֹן וַיֵּיטַב בְּעֵינָיו ל׳ הוּטָב. וְכֵן וַיָּרֶב הָעָם נִתְרַבָּה הָעָם. וַיָּגֶל יְהוּדָה הִגְלָה יְהוּדָה. וַיִּפֶן כֹּה וָכֹה הִפְנָה לְכָאן וּלְכָאן. וְאַל תִּשְׁיבֵנִי וַיֵּלֶךְ וַיֵּשֶׁב וַיֵּרֶד וַיֵּצֵא לְפִי שֶׁאֵינָן מִגְּזֵרָתָן שֶׁל אֵלּוּ שֶׁהֲרֵי הַיּוֹ״ד יְסוֹד בָּהֶן יָרַד יָצָא יָשַׁב יֵלֶךְ יוֹ״ד אוֹת שְׁלִישִׁית בּוֹ: וַיֵּיטֶב אֱלֹהִים לַמְיַלְּדֹת: מַהוּ הַטּוֹבָה:

(כא) וַיְהִי כִּי־יָרְאוּ הַמְיַלְּדֹת אֶת־הָאֱלֹהִים וַיַּעַשׂ לָהֶם בָּתִּים:

כא וַהֲוָה, כַּד דְּחִילָא חָיָתָא מִן קֳדָם יְיָ; וַעֲבַד לְהוֹן, בָּתִּין.

רש״י ◂ וַיַּעַשׂ לָהֶם בָּתִּים: בָּתֵּי כְּהוּנָּה וּלְוִיָּה וּמַלְכוּת שֶׁקְּרוּיִין בָּתִּים. וַיִּבֶן אֶת בֵּית ה׳ וְאֶת בֵּית הַמֶּלֶךְ כְּהוּנָּה וּלְוִיָּה מִיּוֹכֶבֶד. וּמַלְכוּת מִמִּרְיָם כִּדְאִיתָא בְּמַסֶּכֶת סוֹטָה:

(כב) וַיְצַו פַּרְעֹה לְכָל־עַמּוֹ לֵאמֹר כָּל־הַבֵּן הַיִּלּוֹד הַיְאֹרָה תַּשְׁלִיכֻהוּ וְכָל־הַבַּת תְּחַיּוּן:

כב וּפַקִּיד פַּרְעֹה, לְכָל עַמֵּיהּ לְמֵימַר: כָּל בְּרָא דְּיִתְיְלִיד לִיהוּדָאֵי, בְּנַהְרָא תִּרְמוּנֵיהּ, וְכָל בְּרָתָא, תְּקַיְּמוּן.

רש״י ◂ לְכָל עַמּוֹ: אַף עֲלֵיהֶם גָּזַר יוֹם שֶׁנּוֹלַד מֹשֶׁה אָמְרוּ לוֹ אִצְטַגְנִינָיו הַיּוֹם נוֹלַד מוֹשִׁיעָן וְאֵין אָנוּ יוֹדְעִים אִם מִמִּצְרַיִם אִם מִיִּשְׂרָאֵל וְרוֹאִין אָנוּ שֶׁסּוֹפוֹ לִלְקוֹת בַּמַּיִם לְפִיכָךְ גָּזַר אוֹתוֹ הַיּוֹם אַף עַל הַמִּצְרִיִּים שֶׁנֶּאֱמַר כָּל הַבֵּן הַיִּלּוֹד וְלֹא נֶאֱמַר הַיָּלוּד לָעִבְרִים וְהֵם לֹא הָיוּ יוֹדְעִים שֶׁסּוֹפוֹ לִלְקוֹת עַל מֵי מְרִיבָה:

ב (א) וַיֵּלֶךְ אִישׁ מִבֵּית לֵוִי וַיִּקַּח אֶת־בַּת־לֵוִי:

א וַאֲזַל גֻּבְרָא, מִדְּבֵית לֵוִי; וּנְסִיב, יָת בַּת לֵוִי.

רש״י ◂ וַיִּקַּח אֶת בַּת לֵוִי: פָּרוּשׁ הָיָה מִמֶּנָּהּ מִפְּנֵי גְּזֵרַת פַּרְעֹה (וְחָזַר וְלָקְחָהּ וְזֶהוּ וַיֵּלֶךְ שֶׁהָלַךְ בַּעֲצַת בִּתּוֹ שֶׁאָמְרָה לוֹ גְּזֵרָתְךָ קָשָׁה מִשֶּׁל פַּרְעֹה אִם פַּרְעֹה גָּזַר עַל הַזְּכָרִים וְאַתָּה גַּם כֵּן עַל הַנְּקֵבוֹת. בְּרַשִׁ״י יָשָׁן) וְהֶחֱזִירָהּ וְעָשָׂה בָּהּ לְקוּחִין שְׁנִיִּים. וְאַף הִיא נֶהֱפְכָה לִהְיוֹת נַעֲרָה. וּבַת ק״ל שָׁנָה הָיְתָה שֶׁנּוֹלְדָה בְּבוֹאָהּ לְמִצְרַיִם בֵּין הַחוֹמוֹת. וּמָאתַיִם וְעֶשֶׂר נִשְׁתָּהוּ שָׁם וּכְשֶׁיָּצְאוּ הָיָה מֹשֶׁה בֶּן שְׁמוֹנִים שָׁנָה. אִם כֵּן כְּשֶׁנִּתְעַבְּרָה מִמֶּנּוּ הָיְתָה בַּת מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים וְקוֹרֵא אוֹתָהּ בַּת לֵוִי:

(ב) וַתַּהַר הָאִשָּׁה וַתֵּלֶד בֵּן וַתֵּרֶא אֹתוֹ כִּי־טוֹב הוּא וַתִּצְפְּנֵהוּ שְׁלֹשָׁה יְרָחִים:

ב וְעַדְיָאַת אִתְּתָא, וִילִידַת בַּר; וַחֲזָת יָתֵיהּ אֲרֵי טָב הוּא, וְאַטְמַרְתֵּיהּ תְּלָתָא יַרְחִין.

רש״י ◂ כִּי טוֹב הוּא: כְּשֶׁנּוֹלַד נִתְמַלֵּא הַבַּיִת כֻּלּוֹ אוֹרָה:

(ג) וְלֹא־יָכְלָה עוֹד הַצְּפִינוֹ וַתִּקַּח־לוֹ תֵּבַת גֹּמֶא וַתַּחְמְרָה בַחֵמָר וּבַזָּפֶת וַתָּשֶׂם בָּהּ אֶת־הַיֶּלֶד וַתָּשֶׂם בַּסּוּף עַל־שְׂפַת הַיְאֹר:

ג וְלָא יְכִילַת עוֹד, לְאַטְמָרוּתֵיהּ, וּנְסִיבַת לֵיהּ תֵּיבְתָּא דְּגֹמָא, וַחֲפָתַהּ בְּחֵימְרָא וּבְזִפְתָּא; וְשַׁוְיָאַת בַּהּ יָת רָבְיָא, וְשַׁוְיָתַהּ בְּיַעְרָא עַל כֵּיף נַהְרָא.

רש״י ◂ וְלֹא יָכְלָה עוֹד הַצְּפִינוֹ: שֶׁמָּנוּ לָהּ הַמִּצְרִיִּים מִיּוֹם שֶׁהֶחֱזִירָהּ וְהִיא יְלָדָתוֹ לְשִׁשָּׁה חֳדָשִׁים וְיוֹם א׳ שֶׁהַיּוֹלֶדֶת לְשִׁבְעָה יוֹלֶדֶת לִמְקוּטָעִין וְהֵם בָּדְקוּ אַחֲרֶיהָ לְסוֹף ט׳: גֹּמֶא: גֹּמִי בְּלָשׁוֹן מִשְׁנָה ובלע״ז יונ״קו רַךְ הוּא וְעוֹמֵד בִּפְנֵי רַךְ וּבִפְנֵי קָשֶׁה: בַּחֵמָר וּבַזָּפֶת: זֶפֶת מִבַּחוּץ וְטִיט מִבִּפְנִים כְּדֵי שֶׁלֹּא יָרִיחַ אוֹתוֹ צַדִּיק רֵיחַ רָע שֶׁל זֶפֶת: וַתָּשֶׂם בַּסּוּף: הוּא לָשׁוֹן אַגָּם רושי״ל בלע״ז וְדוֹמֶה לוֹ קָנֶה וָסוּף קְמֵלוּ:

(ד) וַתֵּתַצַּב אֲחֹתוֹ מֵרָחֹק לְדֵעָה מַה־יֵּעָשֶׂה לוֹ:

ד וְאִתְעַתַּדַת אַחָתֵיהּ, מֵרַחִיק, לְמִדַּע, מָא יִתְעֲבֵיד לֵיהּ.

(ה) וַתֵּרֶד בַּת־פַּרְעֹה לִרְחֹץ עַל־הַיְאֹר וְנַעֲרֹתֶיהָ הֹלְכֹת עַל־יַד הַיְאֹר וַתֵּרֶא אֶת־הַתֵּבָה בְּתוֹךְ הַסּוּף וַתִּשְׁלַח אֶת־אֲמָתָהּ וַתִּקָּחֶהָ:

ה וּנְחַתַת בַּת־פַּרְעֹה לְמִסְחֵי עַל נַהְרָא, וְעוּלֵימָתַהָא מְהַלְכָן עַל כֵּיף נַהְרָא; וַחֲזָת יָת תֵּיבְתָּא בְּגוֹ יַעְרָא, וְאוֹשִׁיטַת יָת אַמְתַהּ וּנְסִיבְתַּהּ.

רש״י ◂ לִרְחֹץ עַל הַיְאוֹר: סֵרַס הַמִּקְרָא וּפֵרְשֵׁהוּ וַתֵּרֶד בַּת פַּרְעֹה עַל הַיְאוֹר לִרְחוֹץ בּוֹ: עַל יַד הַיְאוֹר: אֵצֶל הַיְאוֹר כְּמוֹ רָאוּ חֶלְקַת יוֹאָב עַל יָדִי וְהוּא לָשׁוֹן יַד מַמָּשׁ שֶׁיַּד הָאָדָם סְמוּכָה לוֹ. וְרַ״ד הוֹלְכוֹת לָשׁוֹן מִיתָה כְּמוֹ הִנֵּה אָנֹכִי הוֹלֵךְ לָמוּת. הוֹלְכוֹת לָמוּת לְפִי שֶׁמִּחוּ בָּהּ. וְהַכָּתוּב מְסַיְּעָן כִּי לָמָּה לָנוּ לִכְתּוֹב וְנַעֲרוֹתֶיהָ הוֹלְכוֹת: אֶת אֲמָתָהּ: אֶת שִׁפְחָתָהּ. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ לָשׁוֹן יָד. אֲבָל לְפִי דִּקְדּוּק לָשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ הָיָה לוֹ לְהִנָּקֵד אַמָּתָהּ מֵ״ם דְּגוּשָׁה. וְהֵם דָּרְשׁוּ אֶת אֲמָתָהּ אֶת יָדָהּ וְנִשְׁתַּרְבְּבָה אֲמָתָהּ אַמּוֹת הַרְבֵּה:

(ו) וַתִּפְתַּח וַתִּרְאֵהוּ אֶת־הַיֶּלֶד וְהִנֵּה־נַעַר בֹּכֶה וַתַּחְמֹל עָלָיו וַתֹּאמֶר מִיַּלְדֵי הָעִבְרִים זֶה:

ו וּפְתַחַת וַחֲזָת יָת רָבְיָא, וְהָא עוּלֵימָא בָּכֵי; וְחַסַת עֲלוֹהִי וַאֲמַרַת, מִבְּנֵי יְהוּדָאֵי הוּא דֵּין.

רש״י ◂ וַתִּפְתַּח וַתִּרְאֵהוּ: אֶת מִי רָאָתָה הַיֶּלֶד זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ. וּמִדְּרָשׁוֹ שֶׁרָאָתָה עִמּוֹ שְׁכִינָה: וְהִנֵּה נַעַר בּוֹכֶה: קוֹלוֹ כְּנַעַר:

(ז) וַתֹּאמֶר אֲחֹתוֹ אֶל־בַּת־פַּרְעֹה הַאֵלֵךְ וְקָרָאתִי לָךְ אִשָּׁה מֵינֶקֶת מִן הָעִבְרִיֹּת וְתֵינִק לָךְ אֶת־הַיָּלֶד:

ז וַאֲמַרַת אֲחָתֵיהּ, לְבַת פַּרְעֹה, הַאֵיזֵיל וְאֶקְרֵי לִיךְ אִתְּתָא מֵינִקְתָּא, מִן יְהוּדַיָתָא; וְתוֹנִיק לִיךְ, יָת רָבְיָא.

רש״י ◂ מִן הָעִבְרִיֹּת: שֶׁהֶחֱזִירַתּוּ עַל מִצְרִיּוֹת הַרְבֵּה לִינַק וְלֹא יָנַק לְפִי שֶׁהָיָה עָתִיד לְדַבֵּר עִם הַשְּׁכִינָה:

(ח) וַתֹּאמֶר־לָהּ בַּת־פַּרְעֹה לְכִי וַתֵּלֶךְ הָעַלְמָה וַתִּקְרָא אֶת־אֵם הַיָּלֶד:

ח וַאֲמַרַת לַהּ בַּת פַּרְעֹה, אִיזִילִי; וַאֲזַלַת, עוּלֵימְתָּא, וּקְרַת, יָת אִמֵּיהּ דְּרָבְיָא.

רש״י ◂ וַתֵּלֶךְ הָעַלְמָה: הָלְכָה בִּזְרִיזוּת וַעֲלָמוֹת כְּעֵלֶם:

(ט) וַתֹּאמֶר לָהּ בַּת־פַּרְעֹה הֵילִיכִי אֶת־הַיֶּלֶד הַזֶּה וְהֵינִקִהוּ לִי וַאֲנִי אֶתֵּן אֶת־שְׂכָרֵךְ וַתִּקַּח הָאִשָּׁה הַיֶּלֶד וַתְּנִיקֵהוּ:

ט וַאֲמַרַת לַהּ בַּת פַּרְעֹה, הָלִיכִי יָת רָבְיָא הָדֵין וְאוֹנִיקִיהוּ לִי, וַאֲנָא, אֶתֵּין יָת אַגְרִיךְ; וּנְסִיבַת אִתְּתָא רָבְיָא, וְאוֹנִיקְתֵּיהּ.

רש״י ◂ הֵילִיכִי: נִתְנַבְּאָה וְלֹא יָדְעָה מַה נִּתְנַבְּאָה הֵי שֶׁלִּיכִי:

(י) וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַתְּבִאֵהוּ לְבַת־פַּרְעֹה וַיְהִי־לָהּ לְבֵן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ מֹשֶׁה וַתֹּאמֶר כִּי מִן־הַמַּיִם מְשִׁיתִהוּ:

י וּרְבָא רָבְיָא, וְאֵיתִיתֵיהּ לְבַת פַּרְעֹה, וַהֲוָה לַהּ, לְבַר; וּקְרַת שְׁמֵיהּ, מֹשֶׁה, וַאֲמַרַת, אֲרֵי מִן מַיָּא שְׁחַלְתֵּיהּ.

רש״י ◂ מְשִׁיתִהוּ: כְּתַרְגּוּמוֹ שְׁחַלְתֵּיהּ הוּא לָשׁוֹן הוֹצָאָה בְּל׳ אֲרַמִּי כְּמַשְׁחֵל בִּינִיתָא מֵחֶלְבָּא. וּבְל׳ עִבְרִי מְשִׁתִּיהוּ לָשׁוֹן הֲסִירוֹתִיו כְּמוֹ לֹא יָמוּשׁ לֹא מָשׁוּ. כָּךְ חִבְּרוּ מְנַחֵם. וַאֲנִי אוֹמֵר שֶׁאֵינוֹ מִמַּחְבֶּרֶת מָשׁ וְיָמוּשׁ אֶלָּא מִגְּזֵרַת מָשָׁה וְלָשׁוֹן הוֹצָאָה הוּא כְּמוֹ יַמְשֵׁנִי מִמַּיִם רַבִּים. שֶׁאִלּוּ הָיָה מִמַּחְבֶּרֶת מָשׁ לֹא יִתְּכֵן לוֹמַר מְשִׁיתִיהוּ אֶלָּא הֲמִישׁוֹתִיהוּ כַּאֲשֶׁר יֹאמַר מִן קָם הֲקִימוֹתִי וּמִן שָׁב הֱשִׁיבוֹתִי וּמִן בָּא הֲבִיאוֹתִי אוֹ מַשְׁתִּיהוּ כְּמוֹ וּמַשְׁתִּי אֶת עֲוֹן הָאָרֶץ. אֲבָל מָשִׁיתִי אֵינוֹ אֶלָּא מִגְּזֵרַת תֵּבָה שֶׁפּוֹעֵל שֶׁלָּהּ מְיֻסָּד בְּהֵ״א בְּסוֹף הַתֵּבָה. כְּגוֹן מֹשֶׁה בָּנָה עָשָׂה צִוָּה פִּנָּה כְּשֶׁיָּבוֹא לוֹמַר בָּהֶם פָּעַלְתִּי תָּבֹא הַיּוֹ״ד בְּמָקוֹם הֵ״א כְּמוֹ עָשִׂיתִי בָּנִיתִי פִּנִּיתִי צִוִּיתִי:

(יא) וַיְהִי בַּיָּמִים הָהֵם וַיִּגְדַּל מֹשֶׁה וַיֵּצֵא אֶל־אֶחָיו וַיַּרְא בְּסִבְלֹתָם וַיַּרְא אִישׁ מִצְרִי מַכֶּה אִישׁ עִבְרִי מֵאֶחָיו:

יא וַהֲוָה, בְּיוֹמָיָא הָאִנּוּן, וּרְבָא מֹשֶׁה, וּנְפַק לְוָת אַחֲוָהִי; וַחֲזָא, בְּפֻלְחָנְהוֹן דִּי בְעִנּוּתָא, וַחֲזָא גֻּבְרָא מִצְרָאָה מַכֵּה לְגֻבְרָא עִבְרָאָה מֵאַחֲוָהִי.

רש״י ◂ וַיַּרְא בְּסִבְלֹתָם: הָיָה מַכִּירָם וְיוֹדֵעַ שֶׁהוּא מִזַּרְעָם. וַיַּרְא אִישׁ מִצְרִי מַכֶּה אִישׁ עִבְרִי: הָיָה בָּא לְהַרְגוֹ וְרָאָה שֶׁהוּא מִזַּרְעָם:

(יב) וַיִּפֶן כֹּה וָכֹה וַיַּרְא כִּי אֵין אִישׁ וַיַּךְ אֶת־הַמִּצְרִי וַיִּטְמְנֵהוּ בַּחוֹל:

יב וְאִתְחֲזִי לֵהּ הָכָא וְהָכָא, דְּלֵית גְּבַר; וְקַטֵל, יָת מִצְרָאָה, וְטַמְרֵיהּ, בְּחָלָא.

רש״י ◂ כִּי אֵין אִישׁ: שֶׁלֹּא יָרִיחַ אוֹתוֹ צַדִּיק רֵיחַ רָע שֶׁל זֶפֶת:

(יג) וַיֵּצֵא בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי וְהִנֵּה שְׁנֵי אַנְשֵׁי עִבְרִים נִצִּים וַיֹּאמֶר לָרָשָׁע לָמָּה תַכֶּה רֵעֶךָ:

יג וּנְפַק בְּיוֹמָא תִנְיָנָא, וְהָא תְרֵין גֻּבְרִין עִבְרָאִין מְנַצִּין; וַאֲמַר לְחַיָּבָא, לְמָה תְּמַחֵי יָת חַבְרָךְ.

רש״י ◂ לָרָשָׁע: סֵרַס הַמִּקְרָא וּפֵרְשֵׁהוּ לָרָשָׁע לָמָּה תַכֶּה רֵעֶךָ: לָמָּה תַכֶּה רֵעֶךָ: לָמָּה הִכִּיתָ אֶת רֵעֶךָ. וְכֵן הַרְבֵּה בְּמִקְרָא לָמָּה אֶת רֵעֶךָ. לָמָּה אֶת אָחִיךָ. לָמָּה אֶת בְּנֶךָ. לָמָּה אֶת אֲבִיכֶם. לָמָּה אֶת אֲבִיכֶם. לָמָּה אֶת אֲבִיכֶם